

Tijekom proteklih nekoliko godina, više je zemalja regije, od Hrvatske i Crne Gore do Albanije i Bugarske, ambiciozno najavilo skori bum eksploatacije fosilnih goriva iz podmorja. Taj bi posao prema najavama u kratkom roku trebao sanirati dramatičnu ekonomsku i socijalnu situaciju u ovim zemljama i donijeti dugo očekivano blagostanje. No motivi velikih naftnih kompanija za osiguravanje koncesija u balkanskom podmorju nešto su kompleksniji, a najavljene koristi znatno nesigurnije od konkretnih rizika kojima se zemlje regije izlažu. "Nafta je ulje koje je nastalo sedimentacijom mrtvih organizama i ustvari je to smrt, koja u prirodi mora zatvoriti ciklus... U slučaju nafte taj krug se nije prirodno dovršija. Čovjek je probija koru Zemlje i počeo ju je eksploatirati. Jednostavno je pustija smrt na površinu".

Ovako je TBF-ov reper Saša Antić, pet godina prije nego se uključio u akciju "SOS za Jadran" za koju će zajedno sa Stillnessom i Meri Cetinić ovih dana snimiti singl, govorio o ovom fosilnom gorivu, parafrazirajući jednog meksičkog znanstvenika.

No "ocrnjivanje" imidža "crnog zlata" već dugo nije rezervirano za pjesnike, veltsmercere, pacifiste, katastrofičare, hipije i okolištarce. Po ovom pitanju gotovo potpuno konsonantnim znanstvenicima pridružili su se na svoj način - i Međunarodni monetarni fond, te - bankari. Potonji se boje za puste milijarde koje naftni sektor ulaže u istraživanje novih izvora fosilnih goriva i ostalu infrastrukturu, dok istovremeno relevantna istraživanja pokazuju da ni ove do sada poznate izvore ne smijemo isisati do kraja i spaliti. Da bismo izbjegli kobni globalni rast temperatura iznad dodatna dva Celzijeva stupnja, trećina postojećih naftnih rezervi mora ostati pod zemljom, što je ekvivalent čitavih zaliha Saudijske Arabije. Ne bismo smjeli iskoristiti ni polovicu plinskih, niti 82% poznatih rezervi ugljena.

"U ovom trenutku ono što investitorima predstavlja velik rizik je ulaganje u vlasništvo koje može postati bezvrijedno, nasukano na promjene regulative koje će ograničiti korištenje fosilnih goriva", izjavio je proljetos Paul Fisher, izvršni direktor u sektoru nadzora osiguranja britanske središnje banke (Bank of England). Na isto je upozorio i guverner te banke, Mark Carney, i to krajem prošle godine na seminaru Svjetske banke. Živimo, dakle, u vremenu kada su se poricatelji klimatskih promjena sveli na redikule i - naftaše, mada i među njima postoje oni koji su počeli prebacivati svoj kapital u zelenu energiju, trudeći se preduhitriti trendove neisplativosti nafte naspram pojeftinjenja solarnih panela i drugih obnovljivih izvora.

Megalomanski projekti

Ipak, ne damo smesti. Primorske zemlje Balkana, bogate sunčanim danima i pogodne za potpuni prelazak na "nula emisija" CO₂ - Hrvatska, Albanija, Crna Gora i Bugarska - usred ovakvih rasprava, raspisuju natječaje za istraživanje i eksploataciju nafte iz podmorja. Njihove vlade brane tu ideju mašući javnosti pred očima idejom bogatstva i blagostanja

norveškog tipa. Kako je to moguće?

“Zahvaljujući intenziviranom pritisku naftnih kompanija”, objašnjava Luka Tomac iz mreže organizacija “SOS za Jadran”. Taj pritisak je rezultat upravo globalne dinamike po pitanju razvoja tehnologija za korištenje energije Sunca, vjetra i biomase, ali i sve strožih ciljeva na međunarodnim i lokalnim nivoima po pitanju strogih kriterija za ublažavanje klimatskih promjena, o kojima će biti riječi na konferenciji Ujedinjenih naroda u Parizu krajem godine. “Nastala je panika u plinskom i naftnom sektoru da je došao kraj megalomanske proizvodnje i da ćemo do 2050. godine morati prijeći na niskougljična društva. Taj pritisak je rezultat osjećaja da je sada ‘5 do 12’ za nafte kompanije, odnosno zadnja runda koncesija na 20 do 30 godina, pa makar do eksploatacije nikad ne došlo”, izjavio je Tomac za Bilten. Navodi i da ne želi spekulirati o tome kakvi onda interesi upogonjuju naš politički vrh kada se zalaže za ovu vrstu “gospodarskog oporavka”, premda to stvarna ekonomska računica nikako ne može biti.

Ako je riječ o predizbornom otvaranju radnih mjesta u naftnom biznisu, Tomac podsjeća da i naše kompanije, poput INA-inog Croscia, na svojim bušotinama u inozemstvu zapošljavaju hrvatske državljane – strani investitori ni na koji način nisu obvezani na zapošljavanje lokalnog stanovništva. Zarada na samoj nafti također je potpuno depasiran mamac: od turizma trenutno zarađujemo toliko da toj cifri ne može parirati nikakav dio kolača zarađenog na fosilnim gorivima.

Promišljene investicijske računice

“Iako je taj odnos prema našim izračunima 1:114, mi to volimo zaokružiti pa reći da bismo zaradili sto puta manje”, kaže Tomac. Hrvatska je vlada početkom ove godine, podsjetimo, dala dozvolu za istraživanje i eksploataciju na deset istražnih prostora u podmorju srednjeg i južnog Jadrana, a dobilo ih je pet kompanija – Marathon Oil, OMV, Eni, Medoilgas i Ina. Prve dvije kompanije nedavno su obznanile javnosti da odustaju od istraživanja, pa se očekuje novo raspisivanje međunarodnog natječaja za istraživanje i 25-godišnju koncesiju u rujnu. SOS za Jadran upozorio je kako su došli u posjed informacije da bi planirani udio Republike Hrvatske u raspodjeli mogućeg prihoda od eksploatacije ugljikovodika, u slučaju da je došlo do koncesije, bio samo 55%, što je daleko manje od 80 posto koliko ide Norveškoj ili 65-70% planiranog udjela u Crnoj Gori. Službeni razlog odustajanja konzorcija su pogranična trvenja između Slovenije i Hrvatske oko Piranskog zaljeva, inače neinteresantnog za naftaše, ali je investorima poslužio kao preview mogućeg sukoba sa Crnom Gorom oko Prevlake na jugu zemlje. Međutim, Tomac zasluge pripisuje lošim izgledima za zaradu na bušotinama te pritisku odozdo – samoorganiziranju građana, ne samo u Hrvatskoj, nego i šire.

“Čini se da bi, nakon odustanka konzorcijuma Marathon Oil i OMV, kao ozbiljno

zainteresovanih korporacija sa već uloženi 10 miliona eura, i drugi investitori morali biti prilično obeshrabreni. Bilo da su razlog njihovog odustanka neriješeni pogranični sporovi Hrvatske sa Slovenijom i Crnom Gorom ili preniska cijena nafte, koja abolira isplativost ulaganja, činjenica je da su zemlje u regionu na čelu sa Crnom Gorom elementarno nepripremljene za jedan ovako ozbiljan i visokorizičan projekat", kaže nam Nataša Kovačević iz crnogorske organizacije Green Home. Crna Gora nema ni agenciju za ugljikovodike, niti kadar obučen i iskusan u organiziranju, praćenju, kontroli i zaštiti od rizika curenja nafte i plina.

Ovisnost o turizmu

Najveće negativne posljedice bušenja Jadrana predviđaju se za ribarstvo, već u samoj fazi istraživanja nalazišta plina i nafte u podmorju. Ona se provode, pojašnjava Kovačević, seizmičkim zračnim puškama, koje aktiviraju eksplozije ispod vode jačine i do 240 decibela. Ove zvučne detonacije mogu teško oštetiti morske organizme i dovesti do drastičnih migracija ili pomora ribe. Samo jedan spomenuti zvučni val dostiže širinu djelovanja u obimu od 60 kilometara od epicentra, tako da morski sisavci, ribe i druge vrste unutar ovog pojasa, a najbliže izvoru, ugibaju od oštećenja senzora za vid i orijentaciju, pucanja organa, dok mlađ biva trajno uništena.

Nadalje, naftne platforme i potraga za energentima u podmorju, u nevelikom bi morskom području Crne Gore mogli izazvati ne samo devastacije i trajni izostanak pojedinih vrsta, nego i direktno ugroziti turizam. Ova ključna privredna grana velikim dijelom puni državni budžet, ali i budžete lokalnog stanovništva te vezanih malih poduzeća. Radi se o nemalom doprinosu koji varira između 23 i 31,9% BDP prema projekcijama Svjetske trgovinske organizacije. Najveće štete će pretrpjeti oko 15.000 zaposlenih u hotelijerskom, ugostiteljskom i turistički uvezanim sektorima, dok se projekcije iz Strategije razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma u Crnoj Gori 2016. za potrebnih 24.450 zaposlenih se sigurno neće ostvariti. Britanski Guardian navodi da je Crna Gora najbrže rastuća svjetska turistička destinacija, a Forbes je stavlja na prvo mjesto top turističkih destinacija u 2016. godini.

Ipak, ističe Kovačević, ni ove projekcije nisu dovoljne da bi se još jednom razmislilo o pogubnim posljedicama istraživanja nafte. Dodajmo i da se u Hrvatskoj na sličan način ugrožavaju deseci tisuća radnih mjesta u turizmu, a prvi bi stradao nautički turizam, ukoliko bi se proveo plan o postavljanju platformi na šest kilometara od Hvara, Visa ili Kornata.

Prikrivane opasnosti

Kako kod nas, tako i u Crnoj Gori, rizici u studijama o strateškoj procjeni utjecaja na životnu sredinu slabo su obrađeni: odnose se na curenje nafte, eksploziju plina, rizike koje je

identificirala Europska unija vezano za sigurnost off shore instalacija, kojima treba zamjena zbog dotrajalosti ili pak na posljedice utjecaja visoko toksičnog mulja i tekućina prilikom bušenja dna na morski svijet. Kovačević upozorava da tehnička voda i ostale tekućine, koje se koriste prilikom istražnih i eksploatacijskih radova, sadrže veliku količinu toksičnih elemenata koje uključuju sirovu naftu, brojne poliaromatske ugljikovodike, fenole, teške metale, radioaktivne elemente. Oni imaju razne negativne utjecaje na migratorne organizme i okolinu.

“Osim štete za organizme u moru, ovaj uticaj je direktno je vezan i za ljudsko zdravlje kroz konzumaciju morskih organizama, što je aspekt koji također nije analiziran”, navodi ona. Svi ti rizici ujedno imaju i prekogranični doseg. Nedostaju i vjerodostojni podaci o rizicima povećanog zagađenja uslijed većeg pomorskog transporta, sprovođenja seizmičkih snimanja, postavljanja platformi i prateće infrastrukture... U Hrvatskoj također nije bilo ozbiljne rasprave o skladištenju tisuća tona mulja, blata i kamena, koji bi nastali bušenjemorskog dna.

Pogranični spor također je usporio investicije u off shore nalazišta u Albaniji, zemlji koja već eksploatira rezerve procijenjene na 50 milijuna tona sa pretpostavkom da “skriva” bar još osam puta toliko nafte pod morem. Na južnom dijelu teritorija te zemlje nalazi se i najveća europska bušotina – Patos-Marinze. Eksploatira je najveći strani investitor u zemlji, kanadski Bankers Petroleum, kojemu pripada 90% proizvedene nafte u Albaniji, sa zaradom od 583 milijuna dolara u 2014. godini. Zbog činjenice da naftna nalazišta pokrivaju 2 do 3% albanskog BDP-a, država se nježno ophodi prema investitoru, koji je nerijetko prozivan zbog strahovitog zagađenja. Desetak tisuća stanovnika tog područja iz godine u godinu se buni zbog onečišćenja zraka, vode i tla, a Bankers Petroleum prozivaju i zbog izazivanja potresa (do kojih dolazi uslijed metode hidrauličnog frakturiranja).

Prilagodba zakona “investitorima”

U travnju ove godine čitavo je selo Marinze moralo biti evakuirano zbog eksplozije izvorišta nafte, prilikom čega je oštećeno 70 kuća. Iako su stotine stanovnika morale napustiti svoje domove, bježeći pred stupovima dima i rijekama kemikalija koje su potekle njihovim ulicama, Ministarstvo energije i industrije poručilo je pučanstvu nakon eksplozije da nema daljnjeg rizika za njihovo zdravlje te da plin ispušten u atmosferu ne predstavlja ugrozu njihovog zdravlja. Nužno je napomenuti i da je turizam i dalje grana koja donosi Albaniji više novca i to do pet puta veći udio u BDP-u. Stoga se i albanski aktivisti uvezuju sa organizacijama za zaštitu okoliša diljem Mediterana, međutim, glavna kočnica pri bušenju mora ostaje spor sa susjednom Grčkom, koja se trenutno oglašuje na zahtjeve Tirane da prestane istraživati off shore rezerve dok on ne bude riješen.

Bugarska, pak, sljedećeg mjeseca očekuje ponude za istraživanje i koncesije za eksploataciju blokova Silistar i Teres u Crnome moru, površine ukupno 11 tisuća kilometara. Uoči raspisivanja tendera za Silistar i Teres dodatno je olabavila pravni okvir za konzultiranje s javnošću po pitanju eksploatacije energetske resursa.

Bugarski mediji navode da zbog otkrića fosilnih goriva u rumunjskom i turskom podmorju vlada ogroman interes najvećih svjetskih kompanija za ovu petogodišnju koncesiju.

Prvenstveno američkih, koje su bugarski dužnosnici snubili proljetos u Houstonu na Konferenciji o offshore tehnologijama (OTC 2015) – Anadarko, Noble Energy, Exxon Mobile, Hunt Oil... Predsjednik parlamentarnog energetske odbora Deljan Dobrev obavijestio američke dužnosnike da Bugarska ima najniže poreze u Europi i porez na dobit od samo 10%. Vjerojatnost od 30% da će pronaći, a onda i eksploatirati naftu u tim blokovima smatra se iznimno visokom. I dok pojedini konzultanti zazivaju da se ne staje niti nakon ovog tendera, francuski Total zbog niskih cijena nafte odgodio bušenje bloka Han Asparuh u bugarskom primorju do 2016. godine.

Regionalni odgovori

Iako u slučaju Bugarske granični sporovi neće predstavljati prepreku kao kod jadranskih zemalja, očigledno je da bi do usporavanja moglo doći zbog cijena sirove nafte. No s obzirom da američke tvrtke prilično otvoreno prigovaraju Bugarskoj njenu ovisnost o ruskim energentima, teško da će ih u potpunosti osujetiti. Energetika je, inače, jedan od rijetkih biznisa u kojima se zaista bez kompleksa progovara o “pravu” globalnih igrača – prvenstveno SAD-a i Rusije – na tržišta koja se nalaze na teritoriju između njih. Premda naši sugovornici iz Hrvatske i Crne Gore nisu bili spremni govoriti o konkretnim primjerima pritiska da bi se išlo dalje s ovim projektima, s obzirom na njihove doprinose – oni nesumnjivo postoje. Izlaz se vidi tek u samoorganiziranju građana protiv ovakvih projekata. Kampanja sa sloganom “Ne nafti – zaustavimo bušenje Jadrana” djelo je 70 organizacija iz regije koje su potpisale Zajednički manifest za budućnost Jadranskog mora. Građani su jasno dali do znanja da neće odustati – slanjem dopisa investitorima na mjesečnoj bazi, prisustvom na generalnoj skupštini OMV-a, medijskim i drugim akcijama s partnerima od Grčke, preko Austrije i Slovenije do Španjolske, pokretanjem peticija i informativnim kampanjama, da bi u konačnici i referendum oko bušenja Jadrana postao realna opcija ukoliko Vlada i ulagači ustraju u naumu.

Nataša Kovačević navodi da do sad napravljeno nije dovoljno – i dalje se osjeća potreba za jačanjem povezanosti ekoloških udruga, razmjenom informacija i jačanjem zajedničke strategije. Iz ovog razloga, 11 udruga iz Slovenije, Italije, Hrvatske, Crne Gore i Albanije je ustanovilo platformu “Jedan Jadran”. Ona neće djelovati na ad hoc osnovi već dugoročno na

ostvarivanju održivog upravljanja resursima jednog zajedničkog Jadranskog mora. Platforma će se u prvom redu baviti pitanjima eksploatacije nafte i plina, ali i prostornim politikama na obali, zagađenju mora, gospodarenjem otpadom, održivim turizmom i ribarstvom.

“Platforma ekoloških organizacija svih zemalja Jadranskog mora je instrument koji ćemo koristiti za premošćivanje razlika što postoje između postojećih međunarodnih i nacionalnih pravnih oblika zaštite Jadranskog mora i obala, kao i njihove manjkave primjene i sve učestalijeg kršenja i lošeg upravljanja u praksi”, zaključuje.

izvor: bilten.org